
موضوع نسخ
و ده غنغ گیری قرآن

نویسنده: دکتر طه جاب علوانی

ترجمه: علی عزیز

علوانی، طه جابر فیاض، ۱۹۳۵ - م.

Alwani, Taha Jabir Fayyad

نحو موقف قرآنی من النسخ، فارسی

موضوع نسخ و موضع گیری قرآن

نویسنده طه جابر علوانی؛ ترجمه علی عزیزی.

تهران: نشر احسان، ۱۳۹۷. ۲۰۷ ص.

شابک: ۹۶۴-۶۰۰-۳۴۹-۵۰۳۸۶

یادداشت: کتابنامه به صورت زیرنویس.

موضوع: قرآن نسخ و منسوخ

موضوع: Qur'an -- Abrogator and abrogated verses

شناسه افزوده: عزیزی، طه، ۱۳۶۵ - مترجم

رده بندی کنگره: ۲۹۷/۸۵۳/۱۷۶ن۳۰۴۱

رده بندی دیویی: ۹۷/۱۵۵

تهران، خیابان انقلاب، مهدی دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده، شماره ۴۰۶.

www.nashreh-san.com

تلفن: ۶۶۹۵۴۴۰۴

موضوع نسخ و موضع گیری قرآن

مؤلف: طه جابر علوانی

مترجم: علی عزیزی

ناشر: نشر احسان

چاپخانه: چاپ مهارت

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۷

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۶۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۴۹-۳۸۶-۵

فهرست مطالب

۱۱	پیشگفتار مترجم.....
۱۵	پیشگفتار.....
۱۹	مفهوم نسخ در قرآن کریم.....
۲۳	مفهوم "آیه".....
۴۱	مفهوم نسخ در سنت پیامبر.....
۴۱	مفهوم نسخ در لغت.....
۴۳	معنای اصطلاحی نسخ.....
۴۷	نسخ در میان یک اصطلاح و یک نظریه.....
۴۸	نقطه شروع این نظریه.....
۵۱	راه‌های شناخت نسخ.....
۵۷	مهم‌ترین دلیلی که در طرح موضوع نسخ بدان استناد می‌شود.....
۵۹	آیا آیه‌ای که در سوره بقره آمده، بر نظریه نسخ دلالت خواهد کرد؟.....

- یهود و نسخ یهودیت ۷۵
- امکان عقلی وقوع نسخ ۷۶
- مسئولیت نسخ؟ ۸۱
- ناهمخوانی نسخ با شاخصه‌های گفتمان قرآنی ۸۵
- توانایی گشایش گفتمان قرآنی بر روی تغییر و تحولات تاریخی ۹۱
- احترام‌تری گفتمان قرآنی ۹۵
- گفتمان قرآن و میزان نهادن منظومه‌ای کامل از اهداف و ارزش‌ها ۹۹
- چگونه می‌توان بدین توجیه به نسخ، این نصوص را فهم کرد؟ ۱۰۵
- علت‌یابی این خلل ۱۱۰
- زیاده‌روی در ادعای نسخ ۱۱۵
- دیدگاهی مخالف ۱۱۹
- تداوم وجود آیاتی که ادعای نسخ آن‌ها در قرآن شده ۱۲۵
- اقسام ناسخ و منسوخ، نزد کسانی که قایل به آن هستند ۱۳۱
- پیامدهای این تقسیم‌بندی‌ها و نوع نگرش‌ها ۱۴۳
- مشکل نخست ۱۴۳
- مشکل دوم ۱۵۲

پیامد خطرناک قایل شدن به وقوع نسخ در قرآن	۱۶۱
توضیح معنای هریک از آیات ششگانه	۱۶۹
مقوله نسخ و صفت قدیم بودن قرآن	۱۹۷
نگاه و نظر	۲۰۱
در بیان	۲۰۹

پیشگفتار مترجم

موضوع نسخ در تاریخ، فراموشی میراث اسلامی حضور جدی داشته و مورد کنکاش کاوشگران حوزه‌ی علوم قرآنی و علم اصول الفقه قرار گرفته است؛ در واقع نگاه غالب عالمان این دو حوزه مذکور، معطوف به پیش‌ذهنی‌ها، پیش‌داوری‌ها و روایت‌های ناسنجیده موجود در این زمینه بوده و موجب ایجاد خوانش‌های متفاوت و بعضاً متناقض در خصوص ترجیه و تبیین این موضوع شده است؛ همانگونه که مؤلف گرامی معتقد است، ناگوارترین پدیده در پدیده‌ی نسخ، تبدیل «اصطلاح نسخ» به «نظریه‌ی نسخ» می‌باشد که توانسته به سیر اصلی مسئله را تحریف یا منحرف بنماید و ذهنیت‌ها را به سوی مسائل غیربنیادین و غیرواقعی هدایت کند.

نگاه و نگرهی غالب عالمان متقدم و متأخر در حوزه‌ی علوم قرآنی و علم اصول فقه به موضوع نسخ، نگاهی غیرمسئولانه بوده که نتوانسته یا نخواسته تمام ابعاد پیامدهای ناگوار آن را به حجیت و مصداقیت قرآن بررسی بنماید؛ زیرا نگاه انعطافی و خوشبینانه و مثبت‌انگارانه‌ی آنها به این موضوع، ناآگاهانه و ناخواسته

زمینه را برای نوعی تاریخمندی قرآن و تعطیل و تعلیق احکام آن و همچنین برای ایجاد نوعی ذهنیت قدسیت زدایی از قرآن و سلب شاخصه های جاودانگی و فراگیری شرایط و موقعیت های گوناگون از آن، فراهم کرده. به همین خاطر لازم است که قرآن پژوهان در راستای جرح و تعدیل و بررسی صحت و سقم روایی و درایی این نوع روایت ها و نقد کارشناسانه ی میراث اسلامی و زدوده شدن رسوبات این ننگ های خطرناک، گام های جدی و بنیادی بردارند و دیگر قرآن را در رکاب این رسوبات و روایات یدک نکشند و موقعیت قرآن را از حاکم به محکوم و از متبوع به تابع بودن معیّر ندهند؛ زیرا یا باید به طور شفاف میراث خود را در خصوص این گونه مسائل مورد نقد و نقض علمی قرار بدهند، یا منتظر بروز پیامدهای ناگوار فکر اهرار شده بود که در رابطه با حجیت، مصداقیت، جاودانگی و فراگیری قرآن علامه سواهایی را قرار داده است.

خوشبختانه برخی از علمای محاصر اسلامی با الهام گیری از سیگنال های موجود در نظرات عالمان گمنام متقدم و متأخر اسلامی در این زمینه گام هایی سترگ و ستودنی برداشته اند، اما باز هم این موضوع اشباع نشده و نیازمند مطالب فراوان تر و فراخ تر می باشد.

زنجیره ی بحث های پژوهشی استاد بزرگوار مرحوم دکتر طاهر علوانی در حوزه ی علوم قرآنی، از جمله پژوهش حاضر، یکی از مهم ترین و بهترین تکاپوهای است که در این خصوص صورت گرفته و بسیار جای تقدیر و تأمل است، که آمیخته با فراست علمی، شهامت فکری، استقلال کاری و نگاه فراگیری و کلی ایشان می باشد؛ امید است که به یاری خدا مورد بهره مندی قرار گیرد و نقطه ی عطفی در توجه بیشتر ما به مباحث و مسائل قرآنی باشد.

در پایان از تمامی کارکنان محترم و زحمت‌کش نشر احسان نهایت تقدیر و تشکر را دارم که زحمت مراحل تایپ و چاپ و نشر این اثر را متحمل فرمودند، از خداوند بزرگ خواهانم که توفیقات روزافزون خویش را یار و یاور این عزیزان بگرداند.

همچنین از استاد بزرگوار و فرهیخته استاد علی رحمانی نیز بسیار تشکر دارم که نظر به بنده لطف داشته و پیشنهاد ترجمه این اثر بزرگ را به ما دادند و متن اصلی را برای ما تهیه فرمودند؛ از خداوند منان عزت و سربلندی را برای استاد ارجمند خواستارم.

والسلام

علی عزیزی

پیشگفتار

الحمد لله نستغفره و نستعينه و نستهديه و نعوذ بالله من شرور أنفسنا و من سيئات اعمالنا و نصلی و نسلم علی سیدنا محمد رسول الله...

این کتاب به بحث پنجم از جمله رجیره بحث‌های پژوهشی قرآنی اختصاص داده شده که در آن به موضوع «نسخ» پرداخته‌ام. در اصل این بحث و بررسی فراوان و سیر سخت تحلیلی در رابطه با این موضوع مهم، این است که ما به این نتیجه رسیده‌ایم که: کل قرآن از همان اول «الحمد لله رب العالمین» تا «من الجنة والناس» دقیق و درست و ثابت است، هیچ ناسخ و منسوخ در آن وجود ندارد و کاملاً از ناهماهنگی و ناهمگونی به دور است و تمامی آنچه که در این کتاب بزرگ ادعای نسخ آن شده، با دلایل معتبر و متقن نقلی و عقلی به اثبات رسیده که این ادعاها هرگز ارزش بحث را ندارند و کاملاً عاری از صحت می‌باشند و هرگز نمی‌توان در قرآن کریم و سنت پیامبر برای صحت آن، دلایل معتبری پیدا کرد؛ در این میان هیچ فرق نخواهد کرد کسی که ادعای نسخ قرآن با قرآن و یا

ادعای نسخ قرآن با سنت نبوی مطرح نماید، زیرا هیچ کدام از این دو گروه دلایل محکمی برای اثبات ادعای خود در دست ندارند.

در واقع شرایط و بسترهای گوناگونی باعث شده که زمینه را برای طرح این دیدگاه خطرناک فراهم نماید که عالمان دینی قایل به دیدگاه ناسخ و منسوخ شوند، در حالی که قرآن از تمامی این ادعاها و دیدگاه‌ها به دور است. و ما ان شاء الله در خلال بحث از این موضوع به مهم‌ترین این شرایط و بسترها اشاره خواهیم کرد.

و چه بسا یکی از مهم‌ترین آن عواملی که منجر به تغییر و تبدیل این دیدگاه ضعیف با دیدگاه قوی و قطعی نزد نویسندگان و پژوهندگان حوزه علوم قرآن و علم اصول الفقه شده است، سهولت انگاری فراوان در پذیرفتن روایت‌های ضعیف در این رابطه و به بحث گذاشتن آن‌ها و توجه گسترده به روایت و ترویج آن‌ها بوده است و بعداً این روایت‌های ضعیف را به عنوان سنگ محک در داوری‌های خویش علیه قرآن و احادیث متواتر به کار برده و رافع عوامل فراوانی خود را پشت پرده این سهولت انگاری‌ها و کم کاری‌ها و روایت‌های ضعیف قرار داده و از جمله: موضوع شکست و پیروزی و برد و باخت جریان‌های فکری و کلامی و فقهی و آراء و دیدگاه‌های گوناگون در نبردهای گوناگون که علیه یکدیگر در این حوزه‌ها به راه انداخته بودند، زیرا هر گروه و جریانی برای تقویت آراء و نظرات خویش دست به دامن هر روایتی، هر چند که ضعیف هم بوده باشد، می‌شدند.

این کتاب هر چند که دارای حجمی ظریف و صفحاتی کم است اما با یاری خداوند حامل مباحث و مسایل جدی علمی‌ای است و حاوی بسیاری از مسایل می‌باشد که فرد مبتدی و تازه‌کار در حوزه پژوهش‌های علوم قرآن و علم اصول بدان نیازمند است و حتی فردی که به بالاترین سطح از پژوهش‌های حوزه قرآنی راه یافته نیز از آن مباحث بی‌نیاز نیست.

از خوانندگان و عالمان به ویژه از متخصصین این حوزه می‌خواهیم که ما را از اظهارنظرها و بلکه نقد و انتقاداتشان و یا از پیشنهادهایشان نسبت به ما کم‌توجهی و بخالت و حسادت به خود راه ندهند و از همه آن‌ها انتظار اظهار نظر داریم، زیرا دانش و پژوهش اگر در حوزه‌ای فراتر از یک نفر به بحث گذاشته شود بسیار پربارتر خواهد شد و مباحثی همانند این موضوع بسیار نیازمند آن است که دانش‌مدان و فرهیختگان با گفتگوها و مباحث روش‌شناسی معرفتی آن را پربار نمایند، تا این بحث بتواند به اهداف خود برسد و به طور خوب ثمردهی «بازخوانی میراث دینی امام» را ثروتمند نماید و برای نسل‌های دانش‌پژوهی، ضرورت و اهمیت بازخوانی میراث دینی و عقلی را بیان دارد و عقلانیت مسلمان را از بسیاری از مسلمانی که میراث امام، اسلامی و عقلانیت مسلمان را دچار زخم نموده بپیراید، زخم‌هایی که مسلمان‌ها را مداوا شوند و بهبود نیابند همچنان در وضعیت واماندگی و نابسامانی باقی بماند و توان و پتانسیل تلاش و تکاپو را از آن سلب خواهد کرد.

قبل از آن‌که این پیشگفتار پایان یابد، بر خود لازم می‌دانم که به تلاش‌های فراوانی که برادر بزرگوار جناب شیخ ربیع مرزوق عبداللہ بنی‌حسین شده اشاره نمایم، تلاش‌هایی که در خصوص بازنگری این پژوهش و بررسی و تخریج احادیث آن و پیگیری تصحیح آن‌ها انجام دادند تا در نهایت توانست این اثر را به این وضعیت برسانند و بدان نتیجه بدهد، از خداوند بزرگ می‌خواهم که بنا به لطف خویش او را به بهترین روش پاداش بدهد و ما و ایشان را برای آنچه که خود بدان راضی است هدایت بنماید.

در پایان باید گفت: انتخاب و پیراسته نمودن علوم القرآن و بازگرداندن آن به حالت صحیح و درست خود، طوری که بتوان قرآن را به عنوان بهترین هدیه به

نسل های آینده تقدیم کنیم، وضعیتی که در آن بتوان بسترهایی را فراهم کرد و ما را برای برداشت های قرآن و کشف تجلیات نور آن یاری دهد، باید هم و غم اصلی ما معطوف به قرآن باشد و آن را جزو اولویت های کاریمان قرار دهیم، زیرا جامعه اسلامی و مسلمانان هرچه بر سر آن آمده همه نتیجه کم کاری و کم و کاستی در تعامل با قرآن و در نزدیک نشدن به آن و عدم فهم درست و تدبیر و تفکر در آن است و همچنین همه، نتیجه ضعف پیروی از پیامبر در تلاوت درست و شایان توجه به قرآن و کم توجهی به پیروی از پیامبر در تعلیم و تربیت جامعه بنابر آیات قرآن و امرزش - نعمت و فلسفه آن و ضعف پیروی از پیامبر در شکل دهی جامعه ای بنابر قرآن و کم کاری در انجام و اجرای بزرگترین جهاد علیه دشمنان قرآن، است.

از خداوند بزرگ خواهانم که این پژوهش را ما به خیر و برکت برای نویسنده، خواننده و ناشر و هر که در به نتیجه رساندن این پژوهش ما را یاری داده در روز آخرت بگرداند.

قاهره

۲۰ جمادی الثانی ۱۴۲۷

برابر با ۵ ژوئیه ۲۰۰۶